

Een integrale aanpak natuurontwikkeling in de binnenduinrand

FRANS TIELROOIJ EN GERRIT WALSTRA

De binnenduinrand op de overgang van duin naar polder is een gebied waar vele functies om een plaats vechten, omdat ze hier ieder voor zich goed, zo niet het best, tot hun recht kunnen komen. De provincie Noord-Holland heeft de schone taak om in dit gevecht als scheidsrechter op te treden. Noord-Holland wil dit echter niet doen vanaf de zijlijn, maar als actief betrokkene. De provincie heeft een duidelijke visie op de binnenduinrand, waar een flinke dosis natuurontwikkeling deel van uitmaakt. Samen met anderen wil zij werken aan de toekomst van dit gebied. Mede daarom is in 1994 het "Strategieproject Binnenduinrand" van start gegaan.

De binnenduinrand is een toplokalatie voor bollenteelt, recreatie, toerisme, woningbouw en natuurontwikkeling. Iedereen heeft zo zijn of haar wensen. De bollenkweker kijkt gretig uit naar uitbreidingsmogelijkheden voor zijn bedrijf, want de markt biedt nog voldoende ruimte voor vergroting van de afzet. Daarnaast dwingen milieuregels hem tot gebruik van een groter oppervlakte grond om dezelfde produktie te blijven realiseren. En laten we wel zijn, de bollenteelt is een belangrijke economische motor voor het gebied, die we niet makkelijk kunnen missen. Daarnaast is de binnenduinrand aantrekkelijk om je vrije tijd door te brengen: lekker een dagje naar het strand om te zonnen, de duinen in te trekken of te fietsen. Ook ideaal om je vakantie door te brengen. Er is dus behoefte aan verblijfsmogelijkheden, wandelpaden, wegen, parkeerplekken enz. En moet je dat dan tegenhouden? Wie misgun je het om in zo'n mooi gebied te verblijven en te genieten van zon, zee, natuur en landschap? Iedereen heeft hier toch recht op!

En een mooiere plek om te wonen is er ook al bijna niet, zo op de overgang van duinen naar polder. Velen hebben er de nodige reistijd naar hun werk voor over om op zo'n rustig plekje temidden van de natuur te wonen. Ook zo'n wens is heel legitiem.

En dan de mogelijkheden voor nieuwe natuur. De binnenduinrand is er bij uitstek geschikt voor. Het overgangsgebied van duinen naar polder bergt een scala aan gradiënten in zich - voedselarm naar voedselrijk, droog naar nat, zoet naar brak, enz. - en er kwelt schoon duinwater op. Dit is zeer gunstig voor de ontwikkeling van een rijke natuur met gevarieerde vegetaties en allerlei diersoorten. Geen wonder dus dat het nationaal Natuurbeleidsplan juist hier aangeeft dat landbouwgrond moet worden omgevormd tot natuurgebied.

Heldere keuzen

Kortom, er liggen vele claims op het gebied, allemaal heel begrijpelijke en op zichzelf gerechtvaardigde claims. Het is echter duidelijk, dat die niet allemaal kunnen worden gehonoreerd. Ook heeft het honoreren van de ene claim gevolgen voor andere functies van het gebied. Wat in dit soort situaties vaak gebeurt, is dat aan alle claims een beetje tegemoetgekomen wordt. Iedereen is dan een beetje blij en een beetje teleurgesteld, maar niemand is echt gelukkig.

De vraag is of een dergelijke benadering voor het gebied op termijn voldoende perspectief biedt. De provincie Noord-Holland denkt van niet, omdat op die manier enerzijds geen van de mogelijkheden goed uit de verf komt en anderzijds de toekomst onzeker blijft.

De provincie heeft daarom duidelijke keuzen voor het gebied gemaakt. Bollenteelt is mogelijk, maar dan alleen geconcentreerd in bepaalde gebieden. De grenzen van de groei zijn bereikt en buiten de concentratiegebieden kan geen nieuwe bollenteelt meer plaatsvinden. Bovendien is bij de recente vaststelling van het streekplan Noord-Holland-Noord door Provinciale Staten expliciet benadrukt, dat er van het huidige graslandareaal in de binnenduinrand buiten de bollenconcentratiegebieden geen hectare meer verloren mag gaan. Ingezet wordt daar op versterking van de veehouderij, en daarmee op behoud van natuur en landschap van de graslandgebieden, omdat hier goede kansen voor verweving van deze functies zijn.

Recreatie

Voor de verblijfsrecreatie ligt dit genuanceerder. In het zuidelijk deel, tot en met Schoorl is vrijwel geen uitbreiding mogelijk. Dit omdat anders het karakter van het gebied daar in gevaar komt en juist

Van natuur moet je kunnen genieten (foto: Hanneke Mesters).

Duinrellen zijn te vinden op de grens van duinen en polder (foto: ministerie LNV).

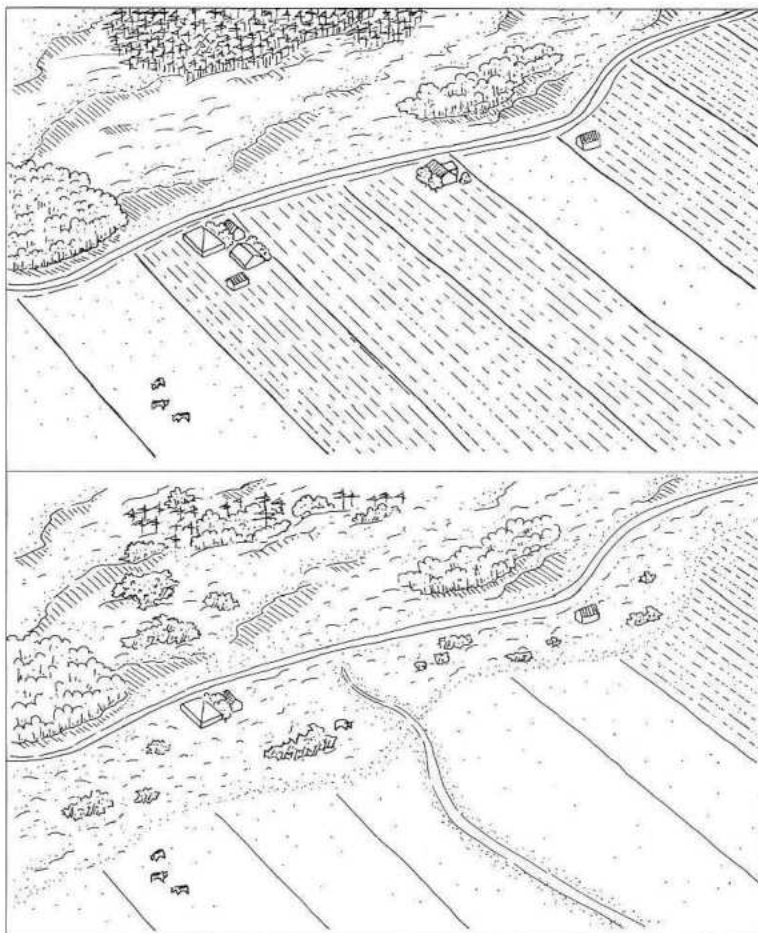
daarvoor komen de toeristen. In het noordelijke deel is wel uitbreiding van verblijfsrecreatie mogelijk, maar dan met gelijktijdige ontwikkeling van natuur en landschap. Zo wordt ten zuiden van Den Helder gewerkt aan realisatie van het "Duinzoomplan". Dit plan wil de zone direkt achter de smalle duinstrook omvormen tot een aantrekkelijk overgangslandschap met natuur- en recreatiegebieden. Rekreatief medegebruik, door fietsen, wandelen enz. wordt overal gestimuleerd, maar dan vooral buiten de duinen en met aanleg van (groen)voorzieningen daarvoor. Samen met een aantal gemeenten is een plan ontwikkeld om het autoverkeer naar de kust te verminderen door stimuleren van het gebruik van het openbaar vervoer en de fiets. Woningbouw mag nog op enkele lokaties in kleine omvang plaatsvinden. Daarna is het afgelopen en moet er buiten het gebied worden gebouwd. Hiervoor is gekozen om dichtslibben te voorkomen en zo de identiteit van de woonkernen en omgeving te behouden. Een ander argument is dat onnodig woon-werkverkeer moet worden voorkomen, zodat geen extra files ontstaan en het milieu wordt gespaard.

De ontwikkeling van natuur en landschap wordt volop gestimuleerd. De provincie vindt dat er al te veel natuur verloren is gegaan en het nu tijd is om in dit gebied dit proces om te keren. In totaal is de realisatie van ruim 1800 hectare nieuw natuurgebied in gang gezet. Het betreft ongeveer 1000 hectare natuurontwikkelingsgebied en 800 hectare reservaatgebied (Relatienota). Daarnaast wordt het

Natuurbeeld binnenduintrand

De binnenduintrand vormt een belangrijk onderdeel van de provinciale ecologische hoofdstructuur (PEHS). In de provinciale beleidsvisie over de ontwikkeling van deze PEHS is hiervoor het volgende optimumbeeld geschetst.

De binnenduintrand vormt een geleidelijke overgang tussen de hogere zandgronden van het duinmassief en het lager gelegen achterland. Het gebied bestaat uit extensief begraasde, glooiende, kruidenrijke graslanden met meanderende duinrellen. Afwisselend vindt men er vochtige, drassige en meer droge stukken. In de nattere stukken en de duinrellen groeien planten die profiteren van de voedselarme, zoete kwel uit het duin, zoals holpijp, fonteinkruiden en beekpunge. De duinrellen bieden een leefgebied voor allerlei waterorganismen en een voortplantingsbiotoop voor amfibieën. Ze ontspringen in de natte stukken bos van de duinen. In het graslandgebied zoeken weidevogels en duinbroeders als wulp en bergeend naar voedsel. Her en der verspreid vindt men meidoornstruiken, ruigtes en verspreid iepen-essenbos. In dergelijke vegetaties voelen ook zoogdieren als wezel, hermelijn, bunzing en egel zich thuis, evenals zangvogels en insecten, zoals dagvlinders.

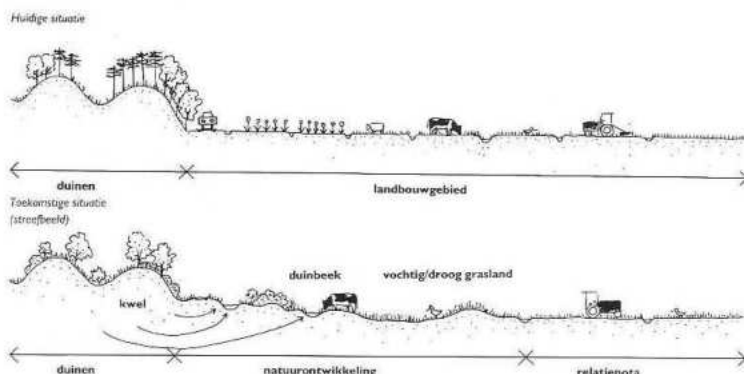
Natuurontwikkeling in de duinzoom (1)
Boven: huidige situatie.
Onder: streefgebied.

voor boeren mogelijk om in een aantal graslandgebieden met een vergoeding een natuurgericht beheer te gaan voeren.

En nu aan de slag

Met het maken van keuzen is het niet gedaan, dan begint het pas. Hoe realiseer je al deze doelstellingen en hoe krijg je daarvoor draagvlak, ook bij diegenen die niet direkt overtuigd zijn van de gemaakte keuzen? Een belangrijk punt daarbij is om functies waarvan de groei wordt beperkt, toch mee te laten profiteren van de ontwikkeling van functies waarvoor die groei wel mogelijk is. Dit profiteren zal vooral kunnen gebeuren in de vorm van kwaliteitsverbetering. Een gelijktijdige en integrale aanpak is daarvoor vereist. Versterking van de natuurfunctie in het gebied Bergen-Egmond-Schoorl is bijvoorbeeld een belangrijke reden geweest voor het starten van een landinrichtingsproject. Door het landinrichtingsproject is herstructurering en op-

Natuurontwikkeling langs de duinrand in vogelvlucht (1).

nr. 1 | februari 1995

timalisering van de landbouw in dit gebied mogelijk. Natuurontwikkeling biedt kansen voor verbetering van de waterhuishouding in een veel groter gebied dan het natuurontwikkelingsproject alleen. Rekreatieterrainen worden aantrekkelijker, wanneer aansluitend natuurontwikkeling plaatsvindt. Natuurontwikkeling vergroot de mogelijkheden voor rekreatief medegebruik en vergroot de landschappelijke diversiteit in het gebied.

Er zijn evenwel ook negatieve gevolgen van natuurontwikkeling voor andere functies. Deze worden goed onderkend. Denk je maar eens in wat het betekent als in een gebied enige tientallen landbouwbedrijven zullen verdwijnen of elders hun heil zoeken. Dit grijpt diep in bij de betrokkenen zelf, maar ook in de hele agrarische en sociale structuur van dat gebied. Voor de gehele binnen-duinrand hebben we het voor reservaatvorming en natuurontwikkeling over enige tientallen bedrijven. De problemen die dit met zich meebrengt, moeten uiterst serieus worden genomen en, voorzover binnen de provinciale mogelijkheden, worden opgelost. Wel is het van belang om in dit proces zo zuiver mogelijk met elkaar om te gaan en bijvoorbeeld niet alle problemen in de landbouw aan natuurontwikkeling toe te schrijven. Ook de landbouw zelf is bezig met een saneringsproces, waarbij bedrijven om te kunnen blijven voortbestaan moeten groeien en dus andere bedrijven zullen verdwijnen. Polariserende voor geen van de betrokken partijen perspectief, alleen een gezamenlijke aanpak kan tot een goede oplossing leiden. Naast een zakelijke benadering moet er daarbij ook alle aandacht zijn voor de emoties die dit met zich meebrengt.

Een belangrijk punt hierbij is de vrijwilligheid, die de provincie hoog in het vaandel heeft. Niemand moet zijn grond verkopen, hij of zij is hier geheel vrij in. En pas nadat grond is aangekocht en nadat een bestemmingswijziging heeft plaatsgevonden, kan in natuurontwikkelingsgebied sprake zijn van inrichtingswerkzaamheden.

Wat voor natuur en waar?

Een ander punt dat nog de nodige aandacht verdient is het scheppen van duidelijkheid over wat de provincie wil en hoe zij dit wil bereiken. Het is onvoldoende om alleen te verkondigen dat een keuze voor natuurontwikkeling is gemaakt. Het moet voor iedereen mogelijk zijn om er op eenvoudige wijze achter te komen waarom natuurontwikkeling op een bepaalde plek nodig is en aan wat voor natuur wordt gedacht. Iedereen heeft zo zijn eigen gedachten over wat natuur is en het is niet goed als die een eigen leven gaan leiden, want dat leidt tot veel misverstanden. In diverse nota's (1, 2) is daaraan door de provincie al aandacht besteed, maar inmiddels is duidelijk dat toch behoefte bestaat aan meer specifieke informatie. Daarom zal voorlichtingsmateriaal worden ontwikkeld, waarin wordt ingegaan op de soort natuur die wordt nagestreefd, hoe het landschap er uit kan komen te zien en welk ander (mede)gebruik daarbij mogelijk is. Ook duidelijkheid over de precieze lokaties is gewenst. Daarom is de nodige haast gemaakt met het exact begrenzen daarvan. Toch zal die duidelijkheid niet overal op korte termijn kunnen worden geboden, omdat ook nagedacht wordt of er alternatieven voor grondonttrekking aan de landbouw mogelijk zijn.

Alternatieven zijn welkom

Door de gezamenlijke landbouworganisaties in het landinrichtingsgebied Bergen-Egmond-Schoorl is een eigen gebiedsvisie opgesteld, die uitgaat van meer ontwikkeling van natuur op eigen bedrijf en minder onttrekking van landbouwgrond. Belangrijke aanleiding hiervoor is dat de bestaande claim van onttrekking van 920 hectare bollen- en weidegrond voor nieuw natuurgebied te ingrijpend werd gevonden op het totale landbouwgebied met een oppervlakte van ca 3800 hectare. In het alternatief wordt uitgegaan van de helft verwerving van landbouwgrond voor natuurbeschermingsorganisaties (460 hectare) en daarnaast het ontwikkelen van vormen van natuur en landschapsbeheer op de landbouwbedrijven tegen reële vergoedingen. Aan de wens deze visie te mogen uitwerken is de provincie gaarne tegemoetgekomen, want wanneer het mogelijk is om op minder ingrijpende wijze vergelijkbare natuurresultaten te behalen heeft dat de voorkeur. Daarom heeft de landbouw een aantal jaren de tijd gekregen om het alternatief verder te ontwikkelen tot een concreet plan. Daarna zal beoordeeld worden of dit plan in voldoende effect voor de natuur kan resulteren, zodat het geheel of gedeeltelijk voor de oorspronkelijk beoogde nieuwe natuurgebieden in de plaats kan komen. Want voorop staat dat de natuurdoelstellingen voor het gebied als geheel onverkort gehandhaafd blijven. Dus mocht het onverhoopt niet lukken om een alternatief plan te maken, dan worden er op de gebruikelijke wijze reservaat- en natuurontwikkelingsgebieden begrensd. Wat ook bijzonder valt toe te juichen, is dat de landbouw dit plan niet alleen ontwikkelt, maar dat gezamenlijk doet met natuurbeschermingsorganisaties en betrokken overheden.

Gezamenlijke aanpak broodnodig

Overall in de zone van duin, binnenduintrand en aangrenzende polders zijn initiatieven ontstaan die een optimale invulling van telkens één van de functies van het gebied nastreven. Overall gebeurt dat op de eigen wijze en met uitvinding van telkens een eigen wiel, terwijl men dan vaak onwetend is van al die andere ideeën die van een geheel andere invalshoek over hetzelfde probleem of gebiedje worden uitgewerkt. Op deze manier worden veel kansen gemist om tot betere oplossingen te komen of een meerwaarde voor alle betrokkenen te bereiken. De initiatieven in het gebied van Bergen-Egmond-Schoorl zijn wat dit betreft een goed voorbeeld van

hoe het ook kan.

Maar er zijn al meer initiatieven genomen. Het Gewest de Kop van Noord-Holland en Texel is bezig een Landschapsplan te ontwikkelen en de gemeenten in Noord-Kennemerland ontwikkelen een Groenontwikkelingsplan. Rond de monding van het Noordzeekanaal wordt hard gewerkt aan de uitvoering van "De Groene IJmond", een intergemeentelijk plan met een scala aan projecten gericht op ontwikkeling van natuur, landschap, openbaar groen en recreatieve mogelijkheden. Ook landinrichtingsprojecten zijn zeer belangrijk om tot een goede invulling van alle ruimtelijke functies te komen. Wat dat betreft zijn de verwachtingen voor de landinrichting Bergen-Egmond-Schoorl hooggespannen. In het landinrichtingsproject Limmen-Heiloo is het zelfs gelukt om in een vrij late fase de claims voor extra natuur nog goed in het landinrichtingsplan in te passen.

In veel gevallen is het ook nodig om over de gebiedsgrenzen heen te kijken. Zo kan het ontwikkelen van een projectvestiging voor de bollenteelt elders in Noord-Holland een belangrijke bijdrage vormen voor de problemen in de bollenteelt in de binnenduintrand, doordat bedrijven daar naartoe kunnen uitwijken.

Integrale gebiedsoverstijgende aanpak

Hoe worden alle initiatieven gekoppeld en op elkaar afgestemd? Wie neemt het voortouw bij gemeente- of gebiedsoverstijgende problemen? Hoe vindt informatie-uitwisseling tussen de projecten plaats? Het rijtje van dergelijke vragen valt zonder moeite aan te vullen. Tot voor kort bleven de vragen vaak liggen of werd per geval naar afstemming gezocht. Naar het idee van de provincie is dat doodzonde en daarom heeft zij het voortouw genomen om hier iets aan te doen, althans voor een deel van het gebied. In 1994 is daarom het "Strategisch project Binnenduintrand" gestart. Het richt zich op de problemen en kansen van de binnenduintrandzone in brede zin (van strand tot en met polder) van IJmuiden tot en met Den Helder. Al die zaken die blijven liggen, niet goed verlopen of om afstemming en informatie-uitwisseling vragen, zullen hierbinnen worden aangepakt. Maar dat niet alleen. Waar nodig zullen ook nieuwe initiatieven worden ondernomen of anderen daartoe worden aangezet. Bij dit alles is een integrale aanpak en samenwerking met en binnen de regio een belangrijk credo. Alleen op die wijze kan een goed resultaat geboekt worden en zullen de nagestreefde doelen, inclusief de gewenste natuurontwikkeling, een kans van slagen hebben.

Frans Tielrooij is lid van het dagelijks bestuur van de provincie Noord-Holland en verantwoordelijk voor de portefeuille Natuur, Landschap en Openluchtrecreatie.

Gerrit Walstra is beleidsmedewerker bij de Dienst Ruimte en Groen van de Provincie Noord-Holland.

Literatuur

1. Provincie Noord-Holland (1993), Deelnota Ecologische structuren en natuur- en landschapsbouw. Beleidsvisie ontwikkeling provinciale ecologische hoofdstructuur PEHS, Provincie Noord-Holland.
2. Provincie Noord-Holland (1992), Globale Begrenzing Tweede Fase Relatienota en Natuurontwikkeling op Landbouwgrond, Provincie Noord-Holland.

Tussen Bakkum en Egmond heeft de NV PWN al grote oppervlakten duinzoo in beheer met waardevolle flora en fauna (foto: Cor ten Haaf).

